

Korstmossen op dijken verkeren in zwaar weer

Oude zee- en rivierdijken die gezet zijn met graniet of basalt zijn zeer waardevol voor korstmossen. In de loop van tientallen of soms honderden jaren hebben zich veel bijzondere soorten op deze dijken gevestigd. Veel van deze korstmossen komen nergens anders in Nederland voor. In totaal zijn er ongeveer honderd soorten in Nederland gebonden aan oude zeedijken. Door dijkverzwaringen en vergrassing nemen de korstmossen op dijken in Nederland sterk af, wat ervoor gezorgd heeft dat er meer soorten op de Rode Lijst zijn beland. Hoe kunnen deze korstmossen worden beschermd en is de achteruitgang nog wel te stoppen?

Henk-Jan van der Kolk (BLWG)

Uit de in 2023 nieuw verschenen Rode Lijst korstmossen (Sparrus e.a., 2023) blijkt dat bijna driekwart van de aan dijken gebonden soorten een bedreigde status heeft. Bij een kwart van de soorten is er sprake van een verslechtering ten opzichte van de vorige Rode Lijst (2011). Het gaat vooral om korstmossen die gebonden zijn aan zuur gesteente, zoals graniet en basalt. In het buitenland komen deze korstmossen voor op uitstekende rotsformaties, vooral in heuvelachtige en bergachtige gebieden, of op kustrotsen. In Nederland komen ze van nature voor op zwerfkeien, maar in de loop der tijd hebben ze zich ook op rivier- en zeedijken gevestigd.

Veel bijzondere korstmossen komen nu nog maar op één of enkele dijken voor. Zeepurperschaaltje (*Lecidella*

asema) en Rivierschotelkorst (*Rinodina oxydata*) hebben de status Ernstig bedreigd op de nieuwe Rode Lijst. Zeepurperschaaltje komt met slechts enkele exemplaren in Nederland voor op de havendam van Terschelling en de Eemsdijk bij Delfzijl, allebei toplocaties voor dijkbewonende korstmossen. Rivierschotelkorst kwam vroeger op rivierdijken van basalt vrij veel voor, maar door dijkverzwaringen is dit biotoop grotendeels verloren gegaan. De soort houdt nu nog stand op twee basaltaluds langs de Waal. Tientallen soorten hebben de status Bedreigd, Kwetsbaar of Gevoelig op de nieuwe Rode Lijst. Het gaat hier vaak om soorten met uitgesproken vormen en kleuren, zoals Zeedakpanmos (*Anaptychia runcinata*), Rood dijkzonnnetje (*Blastenia crenularia*) en Gewoon kusttakmos (*Ramalina siliquosa*).

Dijkverzwaringen zijn de belangrijkste oorzaak van de achteruit-

Korstmossen op de dijk bij Nijkerk krijgen weer ruimte doordat woekerende grassen en slaapmossen worden verwijderd.
Foto: Thijs van Trigt.

Zeepurperschaaltje.
Foto: Henk-Jan van der Kolk.

Gewoon kusttakmos.
Foto: Henk-Jan van der Kolk.

gang. Met name in het Rivieren-gebied en het IJsselmeergebied zijn grote stukken dijk met basalt en graniet met daarop karakteristieke zuurminnende korstmossen vervangen door dijken met een betonnen bekleding. Deze typische korstmossen gedijen niet op beton, basalt of asfalt. Dijkverzwaringen hebben dus vaak als gevolg dat alle typische korstmossen verdwijnen en het milieu permanent ongeschikt wordt. Door bij dijkverzwaringen taluds met natuursteen te ontzien of door natuursteen te hergebruiken, kunnen korstmossen dijkverzwaringen overleven. Bij de recente dijkverzwaring van de Eemsdijk is de dijk naar binnen toe verhoogd en is het buitendijkse granieten talud ontzien, waardoor alle korstmossen de dijkverzwaring overleefd hebben (Sparrius, 2022).

Vergrassing van dijktafelen is een andere steeds relevantere bedreiging voor korstmossen op dijken. Zodra stenen begroeid raken met slaapmossen en vaatplanten worden ze ongeschikt voor korstmossen. Dit speelt vooral op dijken die nu geen functie meer hebben als zeewering, zoals de voormalige Zuiderzeedijken langs de randmeren. De locaties met bijzondere korstmossen op de oude zeedijk bij Nijkerk worden regelmatig vrijgemaakt van bladmossen, bramen en brandnetels, waardoor de aanwezige Rode Lijstsoorten zich hier voorlopig nog kunnen handhaven. Voor het behouden van de korstmossen op lange termijn is het nodig dat grotere oppervlaktes oude zeedijk bewaard blijven en daartoe adequaat beheerd worden. Niet alleen de korstmossen profiteren hiervan. Van de oneffen oppervlaktes en de vochtige hopen tussen de stenen profiteren andere soorten mee, zoals bijzondere mossen, slakken en ringslangen.

40
20
10
60
50
30
80
20
60
50
30
90
20
10
60
10
60
90
20
10
60
50
30
60
50
30
80
90
50
30